

INFORMAȚIILE PRIVIND INSTRUMENTELE FINANCIARE PREZENTATE ÎN SITUAȚIILE FINANCIARE ANUALE

Marius Gust¹
Laura Pănoiu²

Rezumat: Studiul urmărește să evidențieze o serie de aspecte privind recunoșterea, evaluarea și prezentarea informațiilor referitoare la imobilizările financiare și reflectarea acestora în contabilitate. În acest sens, s-a urmărit o prezentare a calculului, constituirii și regularizării ajustărilor ce pot afecta imobilizările financiare dar și a modului în care înregistrările din contabilitate pot influența poziția financiară și performanța societății. Deși variantele de contabilizare a deprecierii activelor, respectiv varianta românească și varianta internațională sunt diferite, informațiile prezentate în situațiile financiare anuale sunt aceleași, imobilizările fiind prezentate la valoarea lor justă. Problematika abordată în prezentul articol este una vastă și deschide noi perspective cercetării științifice.

Cuvinte cheie: instrumente financiare, acțiuni, ajustări, valoare justă, pierdere de valoare

Clasificarea JEL: G23, M41

1. Introducere

Economia contemporană ne obligă să identificăm cele mai bune soluții de finanțare sau de investiții. Indiferent de calitatea noastră de persoană fizică sau juridică va trebui ca, permanent, să căutăm oportunitățile cele mai bune atât din punctul de vedere al costurilor, cât și al drepturilor și obligațiilor ce ne vor reveni ulterior.

Societățile comerciale sunt interesate să identifice cele mai bune soluții de finanțare a activității, dar și de investiție. În măsura în care sumele investite au în vedere active financiare și un orizont de timp lung, atunci investițiile se vor reflecta în categoria de imobilizări financiare. Decizia de a achiziționa instrumente financiare poate avea ca fundament obținerea unor câștiguri ca urmare a diferențelor de preț înregistrate între momentul cumpărării și cel al vânzării ulterioare, încasarea eventualelor dividende sau deținerea unei părți din capitalul social în raport de interesele societății. Întrucât valoarea unui instrument financiar nu rămâne constantă pe piață ca urmare a acțiunii atât a unor factori obiectivi, de natură macro sau microeconomică, dar și a unor factori subiectivi se pune problema reflectării în situațiile financiare a valorii reale, juste pentru ca deciziile managementului societății, dar și ale celorlalți stakeholderi (acționari, clienți, furnizori, creditori, etc) să fie cele necesare și oportune.

2. Metoda de cercetare

Pentru realizarea lucrării am folosit ca metodă de cercetare metoda calitativă, respectiv observația care a urmărit culegerea on-line a informațiilor privind evoluția prețului instrumenelor financiare tranzacționate la Bursa de Valori București, dar și analiza documentelor publicate în domeniul contabil și al pieței de capital.

Ipoteza de la care am plecat în realizarea studiului a fost aceea că prețul imobilizărilor financiare poate oscila atât în sensul creșterii, cât și al scăderii, dar situațiile financiare anuale care furnizează informații privind valoarea activelor trebuie să reflecte imaginea „fidelă” a acestora.

¹ Prof. univ. dr., Universitatea „Constantin Brâncoveanu”, mariusgust@yahoo.com

² Conf. univ.dr., Universitatea „Constantin Brâncoveanu”, laurapanoiu@yahoo.com

3. Abordări teoretice privind imobilizările financiare

Economia modernă are evoluții atât de contradictorii, încât nevoia de investiții se resimte din ce în ce mai acut. Societățile comerciale au posibilitatea de a realiza investiții într-o varietate de active. În măsura în care investițiile realizate vizează un termen lung și au în vedere active financiare, atunci ele vor fi înregistrate în categoria imobilizărilor financiare. Imobilizările financiare cuprind acțiunile deținute la entitățile afiliate, împrumuturile acordate entităților afiliate, interesele de participare, împrumuturile acordate entităților de care compania este legată în virtutea intereselor de participare, alte investiții deținute ca imobilizări, alte împrumuturi. (ORDIN Nr. 3055 din 29 octombrie 2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene).

În viziunea standardelor internaționale de contabilitate (IFRS) **un instrument financiar reprezintă un contract care dă naștere, în același timp, unui activ financiar, pentru o întreprindere, și unei datorii financiare sau unui instrument de capitaluri proprii, pentru o altă întreprindere**. Sfera de cuprindere a instrumentelor financiare este una mai largă, în sensul în care au în vedere atât instrumente specifice pieței de capital (acțiuni, obligațiuni, titluri de participare, contracte derivate, etc), cât și instrumente specifice pieței monetare. În ceea ce privește instrumentele specifice pieței de capital, literatura de specialitate identifică cel puțin următoarele două categorii:

- *instrumente financiare primare*, emise pentru mobilizarea capitalurilor proprii sau pentru atragerea capitalurilor de împrumut (acțiuni, obligațiuni, titluri de stat, etc.);
- *instrumente financiare secundare (derivate)*, care reprezintă tranzacții la termen standardizate care conferă deținătorului anumite drepturi viitoare privind tranzacționarea activului suport (Ene, 2010, p.55)

Investiția în active financiare de natura instrumentelor financiare ridică o serie de întrebări care vizează modul de evaluare al acestora la finele anului sau ori de câte ori acest lucru este necesar sau cerut.

În momentul achiziționării unui instrument financiar, înregistrarea în contabilitate a valorii acestuia se face la prețul de achiziție, care, în cazul instrumentelor financiare tranzacționate pe o piață organizată, corespunde prețului de piață.

Potrivit normei contabile internaționale, IAS 39 Instrumente financiare: recunoaștere și evaluare, evaluarea inițială a activelor financiare și a datoriilor financiare se bazează pe costul istoric egal cu valoarea justă a contrapartidei date sau primite. Ulterior evaluării inițiale, activele financiare se evaluează la valoarea justă, cu excepția investițiilor deținute până la scadență, evaluate la costul amortizat folosind metoda ratei dobânzii efective. Activele a căror valoare justă nu poate fi estimată credibil sunt evaluate la costul inițial.

Testarea la depreciere a imobilizărilor financiare se efectuează la finele fiecărui an, cu ocazia inventarierii activelor. Pentru constatarea mărimii deprecierii se compară valoarea justă cu valoarea înregistrată în contabilitate. Potrivit principiului prudenței în întocmirea situațiilor financiare, creșterea prețului instrumentului financiar în raport cu prețul de achiziție nu se înregistrează. Minusul constat se înregistrează ca o pierdere de valoare.

În încercarea de a evidenția concret aspectele mai sus menționate, ne vom opri în studiul nostru asupra acțiunilor, deoarece acestea sunt cele mai folosite instrumente financiare folosite în procesul investițional.

Acțiunea (eg. share/stock) reprezintă un titlu financiar negociabil ce conferă deținătorului poziția de proprietar colectiv asupra proprietății indivizibile a societății emitente.

În România, tranzacționarea acțiunilor se realizează la Bursa de Valori București (BVB). Din 1995, anul redeschiderii activității bursiere, până în prezent, evoluția activității

nu a fost întotdeauna favorabilă, înregistrându-se atât creșteri, cât și scăderi. Privită evolutiv, din punctul de vedere al numărului de emitenți de acțiuni, activitatea bursieră este prezentată în tabelul nr. 1.

Tabel nr. 1. Evoluția pieței acțiunilor la BVB

An	Nr. sedinte de tranzactionare	Nr. actiuni tranzactionate (volum)	Valoare (RON)	Valoare medie zilnica (RON)	Capitalizare (RON)	Nr. societati emittente
1995	5	42.761	250.000,00	50.000,00	25.900.000,00	9
1996	84	1.141.648	1.520.000,00	18.095,24	23.100.000,00	17
1997	207	593.893.605	194.590.000,00	940.048,31	505.600.000,00	76
1998	255	986.804.827	184.650.000,00	724.117,65	392.200.000,00	126
1999	253	1.057.558.616	138.915.000,00	549.071,15	572.500.000,00	127
2000	251	1.806.587.265	184.292.000,00	734.231,08	1.072.800.000,00	114
2001	247	2.277.454.017	381.277.000,00	1.543.631,58	3.857.300.000,00	65
2002	247	4.085.123.289	709.800.000,00	2.873.684,21	9.158.000.000,00	65
2003	241	4.106.381.895	1.006.271.130,00	4.175.398,88	12.186.600.000,00	62
2004	253	13.007.587.776	2.415.043.850,00	9.545.627,87	34.147.400.000,00	60
2005	247	16.934.865.957	7.809.734.451,60	31.618.358,10	56.065.586.984,76	64
2006	248	13.677.505.261	9.894.294.096,72	39.896.347,16	73.341.789.545,86	58
2007	250	14.234.962.355	13.802.680.643,77	55.210.722,58	85.962.389.148,60	59
2008	250	12.847.992.164	6.950.399.787,38	27.801.599,15	45.701.492.618,85	68
2009	250	14.431.359.301	5.092.691.411,02	20.370.765,64	80.074.496.089,64	69
2010	255	13.339.282.639	5.600.619.918,35	21.963.215,37	102.442.620.945,15	74
2011	255	16.623.747.907	9.936.957.504,54	38.968.460,80	70.782.200.350,27	79
2012	250	12.533.192.975	7.436.052.589,07	29.744.210,36	97.720.863.603,03	79
Ianuarie 2013	22	1.009.533.188	565.864.487,26	25.721.113,06	102.539.570.365,64	79

Sursa: <http://www.bvb.ro/TradingAndStatistics/GeneralStatistics.aspx>

La o analiză simplistă, am putea spune că situația nu este una favorabilă, și totuși aprecierea calității activității de tranzacționare trebuie să țină seama nu numai de numărul de societăți emittente tranzacționate, ci și de calitatea activității apreciată prin prisma capitalizării bursiere și a valorii de tranzacționare. Datele prezentate în tabelul nr.1 evidențiază că valoarea tranzacțiilor derulate la B.V.B a fost una cu trend crescător până în anul 2007. Situația perioadei 2008-2012 este una care reflectă nu numai situația economică a României ci și pe cea a economiei mondiale, criza economică resimțindu-se, cum este și firesc, și la nivelul BVB.

Aprecierea activității bursiere și a tranzacțiilor realizate cu acțiuni evidențiază posibilitatea pe care o au emitenții de a accede pe o piață reglementată în raport de o serie de criterii cantitative (valoarea capitalurilor proprii, nivelul capitalizării bursiere, dispersia acțiunilor în rîndul publicului) și calitative (perspective de dezvoltare, profit). Emitenții români pot fi admiși la tranzacționare, în cazul instrumentului financiar – acțiuni, la trei categorii în sectorul **Titluri de capital**. Admiterea în sectorul **Titluri de capital** este

reglementată de Codul Bursei de Valori București, care stipulează condițiile generale și specifice ce trebuie îndeplinite pentru a fi admis la cotă.

În prezent, situația emitenților în sectorul Titluri de capital este prezentată în tabelul nr. 2.

Tabel nr. 2. Structura emitenților de acțiuni la BVB

Emitent	Entități	Număr		
	Entități din România	77, din care		
	Internaționale	25 categoria I	51 categoria a II	1 categoria III
		1 - emitent Erste Group Bank AG		

Sursa: <http://www.bvb.ro/Companies/QShares.aspx>

Activitatea bursieră din România rămâne, așadar, atractivă mai mult pentru emitenții români și mai puțin pentru cei străini, piața nefiind încă suficient de interesantă pentru aceștia.

4. Reflectarea informațiilor financiare privind valoarea justă a acțiunilor

Investitorii urmăresc permanent evoluția prețului instrumentelor financiare cumpărate, fie prin intermediul bursei, dacă titlul este cotat, fie prin analiza prețului instrumentelor financiare emise de societăți cotate ce fac parte din același sector de activitate. Prin comparare cu prețul de achiziție, valoarea justă poate fi mai mare, mai mică sau egală cu prețul de achiziție (valoarea contabilă).

În situația în care la finele perioadei valoarea justă este inferioară valorii contabile, societatea constată o depreciere a titlurilor respective.

Exemplu de înregistrare a deprecierii în România (Luță, 2005, p. 212):

S-au cumpărat 1000 de acțiuni "X" la cotația de 10,50 lei/acțiune, la data de 3 martie anul N. La data de 30 iunie, la închiderea situațiilor financiare pe primul semestru, cotația titlurilor era de 10,30 lei/acțiune.

Dacă deprecierea este considerată reversibilă, atunci întreprinderea înregistrează minusul de valoare constituind ajustări pentru deprecierea activelor fixe-activelor financiare.

Se presupune însă că scăderea cotei de piață este temporară și că după anunțarea rezultatelor financiare la societatea "X" pe primul semestru, ea va reveni la cote superioare cotației de la cumpărare.

- Cumpărarea titlurilor de valoare:

$$\begin{array}{rcll} 261 & = & 5121 & 10.500 \\ \text{„Acțiuni deținute la entitățile afiliate”} & & \text{„Conturi la bănci în lei”} & \end{array}$$

- Constituirea ajustării pentru scăderea valorii titlurilor:

$$10,5 - 10,3 = 0,2 \text{ lei/acțiune}$$

$$1000 \text{ titluri cumpărate} \times 0,2 \text{ lei / pe acțiune} = 200 \text{ lei}$$

Deprecierea este reversibilă și se constituie ajustări pe seama conturilor de cheltuieli financiare.

$$\begin{array}{rcll} 6863 & = & 2961 & 200 \\ \text{„Cheltuieli financiare privind} & & \text{„Ajustări pentru pierderea de} & \\ \text{ajustările pentru pierderea de} & & \text{valoare a acțiunilor deținute la} & \\ \text{valoare a imobilizărilor financiare”} & & \text{entitățile afiliate”} & \end{array}$$

În cazul în care cotația revine la un curs de 10,40 lei/acțiune, fără a atinge nivelul de la momentul cumpărării, ajustarea constituită se diminuează corespunzător.

$$10,50 \text{ lei/act.} - 10,40 \text{ lei/ act.} = 0,10 \text{ lei}$$

$$1000 \text{ titluri cumpărate} \times 0,10 \text{ lei /acțiune} = 100 \text{ lei}$$

- Diminuarea ajustării constituite:

2961	=	7863	100
„Ajustări pentru pierderea de valoare a acțiunilor deținute la entitățile afiliate”		„Venituri financiare din ajustări pentru pierderea de valoare a imobilizărilor financiare”	

În cazul în care cotația revine și chiar depășește nivelul din data de 3 martie, ajustarea constituită se anulează prin reluarea la venituri.

2961	=	7863	200
„Ajustări pentru pierderea de valoare a acțiunilor deținute la entitățile afiliate”		„Venituri financiare din ajustări pentru pierderea de valoare a imobilizărilor financiare”	

Pentru creșterile de valoare datorate creșterii cotației titlurilor nu se fac înregistrări contabile. Ele vor fi puse în evidență numai în situația vânzării titlurilor prin apariția unui profit din activități financiare.

Potrivit normei IAS 36 *“Deprecierea activelor”* un activ financiar este considerat depreciat în cazul în care valoarea lui de înregistrare este mai mare decât valoarea recuperabilă estimată a acestuia.

În conformitate cu reglementările contabile internaționale deprecierea imobilizărilor financiare este recunoscută drept o pierdere de valoare și se înregistrează ca o cheltuială cu pierderea de valoare în corespondență directă cu activul depreciat. Ulterior, dacă imobilizarea financiară se apreciază (creștere de valoare), se recunoaște un venit financiar în corespondență directă cu activul financiar.

Dacă întreprinderea constată deprecierea activelor financiare, valoarea contabilă a activului trebuie redusă la valoarea recuperabilă estimată a acestuia fie direct, fie prin utilizarea unui cont de reduceri de valoare. Valoarea pierderii trebuie inclusă în rezultatul financiar al perioadei.

O societate trebuie să evalueze la data fiecărui bilanț dacă există o dovadă obiectivă că un activ financiar sau un grup de active ar putea fi considerate deteriorate. În cazul în care există o astfel de dovadă, societatea trebuie să estimeze valoarea recuperabilă a activului respectiv sau a grupului de active și să recunoască orice pierdere din depreciere, astfel:

- **pentru activele financiare înregistrate la costul amortizat**, valoarea pierderii reprezintă diferența dintre valoarea contabilă a activului și valoarea prezentă a fluxurilor de numerar așteptate, actualizată la rata inițială a dobânzii efective a instrumentului financiar (valoarea recuperabilă);

- **pentru activele financiare reevaluate la valoarea justă**, valoarea pierderii ce a fost recunoscută trebuie scoasă din capitalurile proprii și recunoscută în profitul net sau pierderea netă aferentă perioadei. Valoarea pierderii reprezintă diferența dintre costul acestuia de achiziție și valoarea justă curentă, mai puțin orice pierdere rezultată din deprecierea activului respectiv recunoscută anterior în profitul net sau pierderea netă.

Dovada obiectivă că un activ financiar sau un grup de active este depreciat sau imposibil de recuperat include informații cu privire la:

- dificultatea financiară semnificativă a emitentului;
- încălcarea efectivă a contractului, de exemplu neîndeplinirea obligației de plată a dobânzii sau principalului;
- acordarea de către creditor debitorului, din motive economice sau legate de dificultatea financiară a debitorului, a unei concesiuni pe care creditorul nu ar fi avut-o în vedere în alte condiții;
- probabilitatea ridicată de faliment sau de o altă reorganizare financiară a emitentului;

- recunoașterea unei pierderi din depreciere (scăderea valorii), generată de activul respectiv într-o perioadă de raportare financiară anterioară;
- dispariția unei piețe active pentru activul financiar respectiv;
- un model istoric de recuperare a creanțelor, ce indică faptul că nu va fi încasată întreaga valoare nominală a portofoliului.

Ca tehnică de anulare a deprecierei activelor financiare, pierderea din deprecierea de valoare este anulată, fie majorând valoarea activului, fie diminuând contul de reducere de valoare, corespondența fiind asigurată prin afectarea contului de rezultat financiar al perioadei.

Contul de reducere de valoare pentru țara noastră poate fi contul de ajustare pentru deprecierea activelor.

Potrivit *IFRS*, nu se operează cu conturi de ajustare pentru deprecierea activelor, ci conturi „allowance account”, care au rolul de a reduce valoarea activelor în bilanț.

Această diminuare / anulare a deprecierei de valoare nu trebuie să conducă la un cost amortizabil curent mai mare decât valoarea care ar fi fost obținută, dacă respectivul activ nu ar fi fost depreciat.

Pe plan internațional conform normelor *IFRS*, este prevăzută constatarea pierderii de valoare la toate categoriile de active. Pierderea de valoare în viziunea standardelor internaționale este recunoscută ca o cheltuială a perioadei și diminuează direct valoarea contabilă a activului. Practic, această abordare mai „erodează” puțin „temelia” solidă a prezentării activelor la costul istoric. Implicațiile sunt însă mult mai complexe. De exemplu, cu ajutorul ajustărilor de depreciere se poate ține o evidență separată (până la un anumit punct) a „costului istoric” și a „valorilor de piață” ale activelor, cu posibilitatea „revenirii” la origini în orice moment.

Practica internațională de constatare a diminuării valorii activelor comparativ cu practica din țara noastră implică variante diferite de contabilizare a deprecierei.

Cele două posibilități de înregistrare a deprecierei activelor sunt prezentate în tabelul următor:

Tabel nr. 3. Variante de înregistrare a deprecierei activelor

Varianta românească (actuală)	Varianta internațională
• Înregistrarea diminuării valorii activului:	
„Cheltuieli cu ajustări = „Ajustări pentru deprecierea activelor”	„Cheltuieli pentru deprecierea activelor” = „Conturi pentru active”
• Înregistrarea anulării deprecierei de valoare:	
„Ajustări pentru deprecierea activelor” = „Venituri din ajustări pentru deprecierea activelor”	„Conturi pentru active” = „Venituri pentru deprecierea activelor”

În ambele variante, în contul de profit și pierdere este recunoscută o cheltuială nerealizabilă potențială, atunci când valoarea realizabilă este mai mică decât cea contabilă. Pierderea de valoare este potențială pentru că activul nu a fost încă vândut, consumat ori cedat. Nu se recunosc însă „câștigurile potențiale” care rezultă atunci când valoarea realizabilă depășește valoarea contabilă (principiul prudenței).

Distincția între cele două variante constă în faptul că în varianta internațională, în rezultatul exercițiului nu este recunoscut un venit „necesar”, pentru anularea unei cheltuieli anterioare, ci se stornează înregistrarea inițială. Astfel, calculul indicatorilor de profitabilitate va genera alte valori. Mai mult, activul va fi prezentat și în bilanț și în

evidențele primare la valoarea realizabilă, iar trecerea ulterioară pe cheltuieli se va face ținând cont de această nouă valoare.

Concluzii

Politica contabilă a societății referitoare la ajustări are influență asupra rezultatului exercițiului financiar și, implicit, asupra impozitului pe profit prin impactul deprecierii de valoare reversibilă recunoscută drept cheltuială a perioadei în măsura în care aceasta este deductibilă fiscal.

Deși într-o contabilitate de angajament principiile și normele contabile acceptă înregistrarea deprecierii activelor, în totalitate, conducând în felul acesta la o „imagine fidelă” a situației entității, fiscalitatea impune reguli restrictive pentru deductibilitatea ajustărilor pentru deprecieri. Din păcate, în țările în care contabilitatea este conectată la fiscalitate, societățile comerciale urmăresc prin constituirea ajustărilor numai avantajele fiscale și nu cerințele reflectării unei „imagini fidele”. Analizând ajustările pentru deprecieri doar prin prisma regulii fiscale, acestea fiind nedeductibile societățile renunțând la mecanismul ajustărilor vor obține un capital fix în active deformat, departe de adevărul contabil.

Bibliografie

1. Anghelache G. (2009), *Piața de capital în context european*, Ed. Economică, București.
2. Dușescu A. (2000), *Informația contabilă și piețele de capital*, Ed. Economică, București.
3. Ene S. (2010), *Piața de capital. Managementul tranzacțiilor pe piața de capital*, Ed. Independența Economică.
4. Luță D. (2005), *Contabilitatea amortizării și provizioanelor pentru deprecierea activelor întreprinderii*, Ed. Independența Economică, Pitești.
4. Pănoiu L. (2008), *Managementul pieței de capital*, Ed. Independența Economică.
5. Ristea M., Dumitru C.G. (2012), *Libertate și conformitate în standardele și reglementările contabile*, Ed. CECCAR, București.
6. Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 3055/2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, articolul 52, cu modificările și completările ulterioare, publicat în Monitorul Oficial nr. 766 din 10 noiembrie 2009.
7. IASB (2011) *„Standardele Internaționale de Raportare Financiară”*, Ed. CECCAR, București.
8. <http://www.bvb.ro/Companies/QShares.aspx> accesat la 5 februarie 2013
9. <http://www.bvb.ro/TradingAndStatistics/GeneralStatistics.aspx> accesat la 5 februarie 2013